

”24-timmarsmuseum”

Förslag till handlingsplan
för fortsatt utveckling av lärande via Internet

INNEHÅLL

1.0 Sammanfattning	sid 1
2.0 Inledning	4
3.0 Bakgrund	5
3.1 Allmänt	
3.2 Museer	
3.3 Webbens ansikten	
3.4 Skolan	
3.5 Museifönstret	
4.0 Förslag till åtgärder	9
4.1 Allmän bakgrund	
4.2 Förslag till regeringen	
4.2 Allmänna rekommendationer	
5.0 Beskrivning av enskilda faktorer	12
5.1 Öka kompetensen inom webb/IT	
5.2 Webben som pedagogiskt verktyg	
5.3 Marknadsföring av webbplatsen	
6.0 Referenser	23
6.1 Seminarier och samtal	
6.2 Litteratur	
7.0 Bilagor	25
7.1 Museifönstrets samarbetsmuseer och kontaktpersoner	
7.2 Svenska museifönstrets årsrapport 2003	

1.0 SAMMANFATTNING

På många håll inom museivärlden finns idag en medvetenhet om webbens betydelse som pedagogiskt redskap. Samtidigt växer behovet av tillförlitliga och kvalitativa digitala resurser genom ungdomsskolans och det livslånga lärandets allt större krav. Av den anledningen startades den nationella webbplatsen ”Svenska museifönstret”, en s. k. mäklartjänst. På uppdrag av Myndigheten för skolutveckling och med finansiellt stöd också från Statens Kulturråd, togs den i drift 2003 och portalen samlade under sitt första verksamhetsår ett 70-tal museer och deras ca 350 lärande webbresurser.

Parallellt har en rad museer gjort medvetna satsningar på webbpedagogik samtidigt som deras tekniska/organisatoriska IT-miljö har stärkts. Till grund för utvecklingen låg bl. a. tidigare insatser som SESAM och KK-projekt. Helt nya och informella nätverk har spontant växt fram till gagn för innehåll, metod och teknikutveckling.

Uppslutningen kring ”Museifönstret” tyder på att museivärlden är redo för ett utvecklat samarbete kring de webbpedagogiska frågorna. Många enskilda museer har börjat rusta sig inför framtida krav om ökad samverkan mellan skola och museer. Det pedagogiska utvecklingsprojekt som under senare år bedrivits vid två ansvarsmuseer och flertalet läns museer har också stärkt det framåtsyftande pedagogiska och didaktiska arbetet¹. Inte minst får webben här stor betydelse för museernas möjligheter att fullfölja de nationella uppdragen att nå nya grupper och nå hela landet samt att uppnå andra centrala kulturpolitiska mål.

I museipedagogiska sammanhang har ungdomsskolan traditionellt prioriterats som målgrupp. Framöver ser emellertid situationen annorlunda ut; det livslånga lärandet ställer nya krav på proaktiv verksamhet som bl. a. omfattar tidigare icke prioriterade målgrupper. Samtidigt ökar även antalet kvalificerade användare inom t. ex. högskola och universitet.

Stora fortbildnings- och tekniksatsningar inom ungdomsskolan, exempelvis ITiS och KK-stiftelsens projekt, har under senare år lagt en grund för framtidsinriktade åtgärder. Parallellt har den högre utbildningen fått en stark teknik- och kunskapsbas inom IT-området och beredskapen för distansutbildning och webbpedagogik är här ännu större. Statliga initiativ inom vuxenutbildningen kommer också att öka behovet av pedagogiska museiresurser via nätet.

Museernas, liksom hela ABM-områdets, framtida betydelse i detta sammanhang kan inte överskattas. Den offentliga sektorns möjligheter att via Internet erbjuda ett kvalificerat och fritt tillgängligt lärandematerial – oavsett tid och rum – är betydande. Nya grupper kan nås över hela landet samtidigt som äldre målgrupper kan reaktiveras.

Delar av museivärlden har gjort betydande insatser under det senaste årtiondet. Detta har emellertid skett utan samverkan. Med få undantag saknas därför idag samarbetsformer vad gäller utveckling av digital kunskapsförmedling inom museisektorn. Fortfarande finns t. ex. inte gemensamma verktyg för standardiserade mätmetoder av webbtrafiken.

Inriktningen framöver bör därför i första hand vara att stärka gemensamma ansträngningar av skilda slag; hittills har allt för stora resurser förbrukats på att i projektform och på konsultbasis uppfinna hjulet på nytt, gång på gång och till liten nytta för den interna och långsiktiga kunskapsupbyggnaden.

¹ Kulturrådet: ”Genomgång av museipedagogiska insatser”, Dnr KUR 2004/740:
http://www.kulturradet.se/uploaded/document/2004/6/4/museipedagogik_rapport.pdf

Mot denna bakgrund bör intresset framför allt riktas mot tre områden, nämligen
 ... att stärka museisektorns möjligheter att kollektivt och individuellt erbjuda lärande
 webbresurser till olika delar av utbildningsväsendet
 ... att öka utbildningsväsendets möjligheter att i både ett kort och långt perspektiv
 nyttja de lärande museiresurser som erbjuds
 ... att i samverkan mellan museivärlden och utbildningsväsendet utveckla insatser
 för ett ökat lärande via Internet .

Vi föreslår därför att regeringen
 ... säkerställer en för kultur- och utbildningsområdena gemensam, långsiktig och
 stabil grund så att ett behovsstyrt utbud av lärande museiresurser kan fortsätta att ut-
 vecklas på Internet. I detta sammanhang bör erfarenheterna från "Svenska musei-
 fönstret" särskilt beaktas,

...att regeringen överväger att på olika sätt stimulerar en pedagogisk och didaktisk
 kompetensutveckling, med inriktning mot lärande via webben, på för musei- och ut-
 bildningsområdet gemensamma områden.

Vi föreslår vidare att regeringen
 ... ger Myndigheten för skolutveckling och Statens historiska museer i uppdrag att i
 samverkan med olika berörda aktörer utveckla formerna för uppföljning och redovis-
 ning av museernas lärande via Internet. I uppdraget bör bl.a. ingå att utveckla for-
 merna för redovisning av webbstatistik inom museisektorn.

Utöver ovanstående lämnas i denna handlingsplan rekommendationer för museisek-
 torn i stort (4.2) samt att enskilda faktorer av betydelse för ett framgångsrikt arbete
 beskrivs och exemplifieras (5.1-3).

2.0 INLEDNING

Statens historiska museer (SHMM) har fått i uppdrag att redovisa en handlingsplan
 för fortsatt utveckling av lärande via Internet. I regleringsbrevet heter det:

*"Statens historiska museer skall, utifrån de erfarenheter myndigheten vunnit i ar-
 betet med bl.a. Museifönstret, i samarbete med företrädare för skola och andra mu-
 seer, utarbeta ett förslag till handlingsplan för det fortsatta arbetet med lärande via
 Internet. Förslaget till handlingsplan skall redovisas senast den 1 juli 2004."*²

För att markera inriktningen har handlingsplanen fått titeln "24-timmarsmuseum", en
 antydning om de möjligheter som den nya medietekniken rymmer; genom att upphäva
 tid och rum blir webbmuseet gränsöverskridande och kan därmed spränga många av
 museivärldens traditionella ramar. Samtidigt indikerar titeln att även museisektorn
 kan och vill utvecklas i samklang med de strävanden som finns i samhället i övrigt.

Med handlingsplan avses i detta sammanhang en serie förslag och rekommendationer
 som tar sin utgångspunkt i en praktisk och mångårig erfarenhet av ämnesområdet, bl.
 a. inom ramen för "Svenska museifönstret".³ Under det senaste verksamhetsåret har
 ett 15-tal seminarier och möten arrangerats med hundratals deltagare från landets
 museer. I samband med rapportarbetet har även särskilda möten genomförts.

² Se regleringsbrevet: <http://webapp.csv.se/statsliggaren/view.asp?output=html&brevDel=&defaultVal=1&RegleringsbrevId=5245>

³ Johansson, Björn Axel och Summanen, Henrik: "Museifönstret – en ny temaplats på Skoldatanätet" (förstudierapport):
http://www.museifonstret.se/admin/pdf/forstudie_museifonstret_hk.pdf

De synpunkter och förslag som lämnas är således i första hand avsedda för museiområdet – i egenskap av så kallad innehållsleverantör och kunskapsförmedlare – men bör till exempel också kunna nyttjas av andra kulturinstitutioner inom ABM-sektorn. Internets gränsöverskridande karaktär innebär här stora möjligheter till samverkan i olika former. Även andra offentliga kulturinstitutioner har i stort sett liknande förutsättningar och delvis samma pedagogiska potential.

Dokumentet har en pragmatisk inriktning och i vissa avsnitt används också mycket breda penseldrag. Många av de förtydligande exemplen har av naturliga skäl hämtats från den verksamhet som bedrivs inom eller i anslutning till SHMM. Det innebär givetvis inte att goda exempel saknas på andra håll inom museivärlden. Orsaken till urvalet är snarast att de valda applikationernas bakgrund – uppbyggnad, ekonomi, drift, etc – är väl kända i myndigheten.

3.0 BAKGRUND

3.1 Allmänt. Bara för ett par tre år sedan ansågs det nödvändigt att arrangera grundläggande datakurser inom SHM. Kurserna var obligatoriska och syftade bl. a. till att få samtliga medarbetare att nyttja IT som verktyg i det dagliga arbetet. I första hand handlade det om attitydförändringar och bara i mindre grad om tekniska frågor. Parallellt vidgades och höjdes kunskapen hos den redan IT-aktiva personalen.

Följden blev att nya öppningar skapades för fruktbart samarbete inom myndigheten; IT innebar även internt en gränsöverskridande verksamhet till godo för alla och i synnerhet för myndigheten som sådan. Det finns anledning att även i detta sammanhang påminna om den då rådande situationen. Den var nämligen inte unik för just denna myndighet utan hörde tvärtom till det vanliga inom stora delar av museivärlden och även, vilket är värt att komma ihåg, inom skolvärlden i stort.

Under de allra senaste åren har emellertid betydande förändringar skett. IT-mognaden och beredvilligheten att nyttja den nya medietekniken i både gamla och nya sammanhang är överlag hög medan de teknikfrämmande grupperingarna i stort sett har försvunnit. Samtidigt har högpresterande hård- och mjukvaror fallit i pris, i vissa fall dramatiskt. Etappvis har också kommunikationsnäten byggts ut och kapaciteten höjts.

Framstegen ska ses mot bakgrund av utvecklingen i stort. Från att för ett årtionde sedan ha varit en kommunikationskanal för ett fåtal börjar Internet och de möjligheter webben erbjuder bli en integrerad del av samhället. I dag förväntas både näringsliv och offentlig sektor ha tjänster, service och information på webben. Webben har blivit en angelägenhet för alla och den sannolika utvecklingen är att tekniken snart också förvandlas till en nödvändighet för de flesta, på gott och på ont.

De teknikoptimistiska och historielösa spådomar som var vanliga under senare delen av 1990-talet kommer troligen att gradvis slå in under de kommande fem-tio åren; i efterhand kan konstateras att de kortsiktiga effekterna av IT till att börja med kraftigt övervärderades medan de långsiktiga effekterna underskattades. På område efter område uppnås nu den tidigare så omtalade ”kritiska massan” och allt fler medborgare blir berörda.

Inom informations/kunskapsförmedlingen bör kanske – förutom distansutbildningen – utvecklingen inom massmedierna särskilt noteras. Med hjälp av ”cross-media”-teknik (samma innehåll används i olika medieformer) nyttjas webben som komplement till företagets ursprungliga kanaler. Så har traditionella nyhetsbyråer liksom dags- och kvällspress tack vare webben kunnat bredda sitt utbud med både webbradio och webbteve. Medieföretagen kan därför snabbt få ökad betydelse för det informella lärandet genom att via webben erbjuda fördjupande material i text, bild och ljud.

Som tidigare antytts är emellertid beredskapen inför detta nya olika stor inom skilda befolkningslager – möjligheterna/förmågan att lära om eller att lära nytt varierar. I

just detta sammanhang är det värt att uppmärksamma med vilken beredvillighet de yngre ålderskategorierna anammat den nya medieteknikens olika uttryck som mobil telefoni, e-post, infosökning, nyhetsförmedling, dataspel, communities, etc.

Community-formen bör noteras. Rekryteringen till dessa virtuella och i högsta grad interaktiva gemenskaper har fått en mycket stor omfattning. Det finns communities med 100 000-tals deltagare. Här lever deltagarna sitt eget webbifierade liv frånkopplade både tid och rum; de får en egen identitet, skriver dagböcker, skickar meddelande, deltar i diskussioner, tar emot information/kunskap och delger andra sitt vetande.

Denna ofta spontant framväxta och globala subkultur har sin största spridning i ålderrarna under 30 år och kan ibland innebära att den enskilde deltagaren har sitt viktigaste sociala umgänge via webben. Uttrycket "IRL/In real life" har i dessa kretsar en verklig innebörd eftersom det görs skillnad mellan personer man känner "på riktigt" och personer man känner via webben.

Rekryteringen till de virtuella gemenskaperna sker redan i unga år. Från högstadiet och uppåt tycks idag de flesta svenska ungdomar ha kunskap om hur det hela fungerar och kan användas. De blir därmed viktiga förmedlare av IT-kunskap och brobyggare in i framtidens webbvardag.

SAMMANTAGET tycks utvecklingen inom IT och webben innebära helt nya möjligheter både på sändar- och mottagarsidan eller, för att använda ett mer relevant begrepp, dialog mellan olika typer av brukare i samhället. Även kulturarvssektorn kommer att beröras.

3.2 Museer. Generellt kan sägas att museivärlden följde med i den snabba IT-utvecklingen under slutet av 1990-talet. I samband med den förstudie till "Museifönstret", som SHM gjorde på uppdrag av Skolverket 2002, inventerades samtliga svenska museers webbplatser. Antalet uppgick till närmare 400. Naturligt nog konstaterades då att många webbar hade kommit till under "IT-boomens" år för att därefter lämnas åt sitt öde utan förvaltning.

En sannolik orsak var att webben bara sågs som ett uttryck för en enkel envägs-kommunikation av samma typ som telefonkatalogen i grunden representerar. Det räckte att museet fanns med på webben. En annan anledning var att museernas – liksom skolornas – webbsatsningar från början var beroende av kortvariga, externt finansierade projekt som ofta genomfördes av konsulter eller projektanställda. Det fick till följd att kunskapen om den nya medietekniken aldrig fick fäste i organisationerna och att projekten förblev just löst påhängda projekt utan egentlig hemvist.

Ytterligare en anledning var en allmän okunskap i museivärlden – på alla nivåer – om de framtida möjligheter som webben innebar. Särskilt avsatta, fasta webbresurser förblev därför länge en sällsynthet inom museivärlden; den publika webben drevs vid sidan om av "eldsjälar" och då inte sällan på deras fritid och av ett eget intresse.

Speciellt skapade tjänster som webbredaktör/producent och – inte minst i detta sammanhang – webbpedagoger förblev därför en sällsynthet också på större museer. Även idag saknar många museer dessa fasta resurser vilket resulterar i en marginaliserad verksamhet med låg status internt.

Den traditionella museipedagogiken har möjlighet att också få ett kraftfullt stöd tack vare Internet både före, under och efter ett museibesök. Dessa två typer av pedagogisk museiverksamhet har börjat att integreras och utvecklas i samverkan med varandra. Likaså har webben möjlighet att bli ett komplement till utställningsverksamheten i stort genom särskilda webbställningar som i sig har en egen pedagogisk potential.⁴

⁴ Przybyl, Katarina: "I det virtuella utställningsrummet – en fallstudie av 5hus.nu genom dess besökare", D-uppsats 2002 vid Linköpings universitet: <http://www.ep.liu.se/exjobb/ituf/2002/ksm-d/009/>

Fri entré-reformen har bl. a. bidragit till att flera större statliga museer gör kraftfulla satsningar på webbpublicering och fast anställd personal. Satsningarna utgör goda förebilder för den övriga museivärlden och formar en bas för framtida samarbete av olika slag; den brist på konkret samarbetsförmåga som traditionellt har präglat museisektorn har åtminstone i webbsammanhang förändrats tack vare yngre och externt rekryterad personal.

UNDER DE SENASTE ÅREN har det emellertid framstått som allt tydligare att webben är en färskvara – en insikt som får vittgående och stundtals kostsamma effekter för alla museer. En väl administrerad och uppdaterad webb med möjlighet till hög interaktivitet, och därmed nödvändiga redaktionella resurser, hör framtiden till.

3.3 Webbens ansikten. För museerna innebär IT, Internet och webben en uppsättning kraftfulla verktyg som kan användas inom en rad olika områden. Den gemensamma nämnaren är det digitaliserade innehållet som tack vare digital teknik blir transparent inom en given infrastruktur av nätverk, lagringsmedier, hård- och mjukvaror. Webbens styrka är bl. a. att det mesta av innehållet kan hämtas fram och bearbetas med hjälp av en webbläsare.

Det innebär i praktiken att all typ av beskrivande och redovisande material som traditionellt hanterats inom museivärlden – text, siffror, stillbilder i färg eller svartvitt, grafik, rörlig bild som film eller video, ljud, etc – ligger på samma tekniska plattform och utan hinder kan behandlas och överförs allt efter behov. Historiskt sett är situationen ny.

Som vid alla tekniskskiften uppstår friktion mellan å ena sidan teknik och användare och å andra sidan teknik och etablerade organisationsmönster. I museivärlden har detta tekniksprång vållat särskilda problem eftersom omställningen gått så snabbt och verksamheten på många håll bedrivits på ett traditionellt sätt; inom loppet av några få år har inarbetade rutiner blivit inaktuella till följd av den tekniska utvecklingen men också på grund av omgivningens tryck.

För att bara ta några konkreta exempel: mörkrums- och fotoverksamheten, väldiga katalogsystem med handskrivna registerkort, trycksaksproduktion, lagringssystem för magasin, etc. Den nya medietekniken har därmed utsatt etablerade inre strukturer för ett stort tryck och ställt krav på ny personal, ny lokaldisposition, ny utrustning, nya rutiner och, framför allt, nytt tänkande och ny kunskap.

De verksamhetsområden inom museivärlden som i första hand har berörts brukar traditionellt inordnas i två större grupper, nämligen in- och utåtriktad verksamhet. I samband med den ökade graden av digitalisering har emellertid skiljelinjerna i allt högre grad suddats ut; IT har haft en sammansmältande kraft som på sikt kommer att främja de gemensamma ansträngningarna.

Till den första kategorin brukar de områden räknas som först ”datoriserades”, nämligen de ekonomiska och administrativa systemen men också rutiner för dokumentation och interninformation av olika slag. Hit hör också de omfattande och framåtsyftande insatser som gjorts under ett par årtionden för att digitalisera samlingarna, ansträngningar som nu ligger till grund för att via webben tillgängliggöra samlingar/magasin och därmed övergå till att bli en viktig del i museernas utåtriktade insatser.

Den senare kategorin består bland annat av marknadsföring, extern information, kunskapsöverföring och det som numera ibland kallas för frontarbete, d.v.s. entré- och kassafunktioner samt butik. Här ingår också kompletterande verksamheter som bildbyråer och förlag. Utställningsdelen och den traditionella pedagogiska verksamheten, de tunga områdena inom den utåtriktade verksamheten, har i detta sammanhang särskild betydelse.

I samtliga fall utgör ett väl utvecklat och anpassat gränssnitt nyckeln till en framgångsrik verksamhet.

DET ARBETE SOM LIGGER framför museerna är att med den gemensamma digitala plattformen som grund fortsätta integreringen av de olika verksamhetsgrenarna så att de både blir så slagkraftiga som möjligt samtidigt som allt större delar av museernas arbete blir publikt.

3.4 Skolan. Som bekant har stora resurser satsats under lång tid på IT och den svenska skolan. Här skall bara nämnas utbildningsdepartementets nationella och numera avslutade satsning "IT i skolan" som under fyra år utbildade halva lärarkåren inom i första hand ungdomsskolan. Genom satsningen fick närmare 70 000 lärare kunskap om datorn som pedagogiskt verktyg samtidigt som de fick tillgång till en egen arbetsdator medan resp. kommun erhöll medel för att stärka infrastrukturen.

Parallellt har ungdomsskolans huvudmän, kommunerna, satsat mycket stora belopp både på datorpark och förbättrad infrastruktur. Dessa satsningar har emellertid varit ganska ojämnt fördelade över riket eftersom kommunerna själva har beslutat om omfattning och tidpunkt. Samtidigt har i många kommuner ett nätverk av lärcentra för vuxenutbildning och högskolestudier på distans växt fram och fått fast förankring.

Dagens situation är den att några större statliga satsningar av den typ som "ITiS" representerade knappast är att förvänta. De kommunala insatserna kommer sannolikt inte heller att ligga kvar på tidigare nivåer till följd av den idag på många håll ansträngda ekonomin. En rimlig utgångspunkt framöver bör därför bli att dagens kunskapsnivå inom ungdomsskolans lärarkår pareras med existerande maskinpark och infrastruktur utgör basen för det vidare arbetet.

Däremot har andra i detta sammanhang betydelsefulla initiativ tagits från centralt håll. Exempelvis bör Centrum för flexibelt lärande (CFL), ett nationellt resurscentrum i första hand riktad mot vuxenutbildningen, få betydelse för utvecklingen av metoder inom webbpedagogiken. Likaså kan t. ex. högskolornas och universitetens numera omfattande distansutbildningar (65 000 studeranden år 2004) spela en viktig roll för utvecklingsarbetet av webbpedagogiken på samma sätt som den företagsrelaterade fortbildningen via Intranät, etc.

Hittills har museernas traditionella målgrupp "skolan" i stort sett varit liktydig med ungdomsskolans elever, grundskola och gymnasium, och målgruppen har varit koncentrerad till museernas närområden. Museilärares metodik och pedagogik har i första hand varit inriktade mot denna grupp.

Begreppet "skolan" har dock utvidgats och omfattar idag en rad andra lärande grupper och utbildningsformer som Kvalificerad yrkesutbildning (KY), Svenska för invandrare (SFI) och senioruniversiteten. För i synnerhet ansvarsmuseerna tillkommer också den akademiska utbildningens särskilda behov. Andra potentiellt stora avnämare är bildningsförbund, hembygdsrörelsen och andra typer av målgrupper som rollspelare m. fl.

"Skola" som begrepp har därför under senare år bytts ut mot "livslångt lärande", ett omfattande begrepp som återspeglar en positiv syn på människors möjligheter att förändra sin situation och som bättre svarar mot de förhållanden som både den enskilde medborgaren och samhället i stort har att ta ställning till. Här inbegrips också det så kallade informella lärandet, d.v.s. information och kunskap som exempelvis sprids genom massmedier och andra kanaler.

FRAMÖVER KOMMER utvecklingen inom skolans värld och breddningen av lärandet som begrepp att få stor betydelse för museivärldens möjligheter att fullgöra sina åtaganden gentemot medborgarna. Inte minst krävs olika former av samarbeten och ett effektivt nyttjande av IT/webben för att kunna erbjuda nya pedagogiska möjligheter.

3.5 Museifönstret, med SHM som huvudman, är sannolikt ett av de största samarbetsprojekt som under senare år genomförts inom museisektorn. Grunden är en neu-

tral, teknisk plattform och museernas gemensamma önskan att bättre kunna nå ut till skolans värld. Efter drygt ett år har hittills ett 70-tal museer lagt in cirka 350 pedagogiska webbresurser i denna nationella portal som har sin naturliga hemvist på det Svenska skoldatanätets förstasida.

Ursprunget till idén om en aktiv museiportal var den enkla insikten om tillgänglighetens betydelse på webben och möjligheterna att ”spara tid” åt lärare och elever. De som besöker portalen skall snabbt kunna orientera sig och hitta det de söker bland kvalitetsgranskade och säkra källor. Här kan man även få råd och tips om olika webbpedagogiska alternativ.

För att uppnå en så hög kvalitet som möjligt fordras emellertid en aktiv medverkan av respektive museum. Webbens karaktär av ”färskväva” kräver uppdatering och omvårdnad, insatser som syns och som inger förtroende. Det är därför nödvändigt att alla museer känner delaktighet i utvecklingsarbetet, d.v.s. att varje deltagare själv ”äger projektet” och tillsammans med sina museikolleger runt om i landet kan utveckla sina resurser.

Upplägget har därför en utpräglad decentraliserad inriktning. På central nivå finns enbart en stödjande redaktionell och teknisk miljö – i övrigt svarar varje museum för sina resurser och det finns därför inte ”någon annan” som tar på sig ansvaret. Dessa principer slogs fast redan i den tidigare omnämnda förstudien som föregick projektstarten och som utfördes på uppdrag av dåvarande Skolverket, numera Myndigheten för skolutveckling, som också svarar för finansiering tillsammans med Statens kulturråd.

Förstudien överlämnades i april 2002 och beslut om igångsättning togs i september. Produktionstiden från teknisk idéskiss till full drift var sex månader. I den rådgivande referensgruppen deltog representanter för Skolverket och Statens kulturråd, lärarhögskolan, skolan och lärare samt intresserade museer. Den struktur som portalen fick redan från början har i stort sett visat sig vara tillfylles och inga större korrigeringar har varit nödvändiga.

Under det första verksamhetsåret har därför all kraft kunnat ägnas åt att förse portalen med innehåll efter att den togs i drift våren 2003 (se Bilaga 2: ”Årsrapport 2003”). Med syfte att nå intresserade museer har ”Museifönstret” arrangerat ett 15-tal webbseminarier runt om i landet, dels för att sprida kunskap om och informera om portalen i sig, dels för att stärka kontakterna museerna emellan och gemensamt försöka utveckla vissa delområden inom ramen för webbpedagogiken. Intresset för dessa specialträffar har varit stort.⁵

DEN ARBETSMODELL som använts för att initiera samarbete mellan hittills ett 70-tal museer har i praktiken visat sig fungera bra. Det tycks som om man på många håll inom museivärlden välkomnar ett initiativ som kan ge en stabil grund inför framtida och pågående satsningar inom webbpedagogiken; webben har med andra ord visat sig vara en neutral plattform för aktivt samarbete museer emellan. Det mer långsiktiga arbetet bör nu inriktas på att gradvis öka skolans användning av de resurser som erbjuds och att i samverkan med utbildningssektorn bygga upp efterfrågestyrda lärresurser.

4.0 FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER

4.1 Allmän bakgrund

För att motsvara det framtida utbildningsväsendets önskemål kommer hela ABM-sektorn att avkrävas allt större webbinsatser. Nyckelord är bl. a. information, till-

⁵ Se lista över seminarier och deltagare: <http://www.museifonstret.se/seminarier.html>

gänglighet, stimulans, kunskap, lärande. Möjligen kan det hävdas att detta – ur ett demokratiskt perspektiv – på sikt blir en så viktig fråga att mycket av verksamheten kommer att centreras runt denna del; de stängda dörrarnas epok inom museivärlden tillhör en gången tid.

Beroende på yttre förutsättningar och andra faktorer skiftar emellertid möjligheterna för att de två områdena museer och skola ska kunna mötas och få ömsesidig nytta av varandra. På museisidan handlar det bl. a. om geografisk hemvist, huvudmannaskap, infrastruktur, insikt om gränssnittets avgörande betydelse och allmän IT-kultur. För utbildningsväsendets del kan det röra sig om lärarkårens webb/IT-vana, maskinparkens storlek, kunskap om webbpedagogikens metoder och möjligheter, elevernas/studenternas attityder etc. och det oavsett vilken nivå inom utbildningsväsendet det rör sig om.

En utgångspunkt för det framtida museiarbetet kan vara att de stora skolsatsningar på Internet som hittills gjorts under kommande år inte kommer att ha samma omfattning som tidigare. Det innebär bl. a. att de webbpedagogiska museiresurser som produceras bör nyttja beprövad teknik och ta hänsyn till ev. flaskhalsar i infrastruktur, maskinpark etc. Mer avancerade webbpedagogiska applikationer kan därför med fördel utvecklas på andra håll eller inom ramen för särskilda museigemensamma projekt där riskspridningen sträcker sig utanför ett enskilt museum.

4.2 Förslag till regeringen

Mot denna bakgrund bör intresset framför allt riktas mot tre områden: Att stärka museisektorns möjligheter att kollektivt och individuellt erbjuda lärande webbresurser till olika delar av utbildningsväsendet. Att öka utbildningsväsendets möjligheter att i både ett kort och långt perspektiv nyttja de lärande museiresurser som erbjuds. Att i samverkan mellan museivärlden och utbildningsväsendet utveckla insatser för ett ökat lärande via Internet:

Vi föreslår därför att regeringen

... säkerställer en för kultur- och utbildningsområdena gemensam, långsiktig och stabil grund så att ett behovsstyrt utbud av lärande museiresurser kan fortsätta att utvecklas på Internet. I detta sammanhang bör erfarenheterna från "Svenska museifönstret" särskilt beaktas,

...att regeringen överväger att på olika sätt stimulerar en pedagogisk och didaktisk kompetensutveckling, med inriktning mot lärande via webben, på för musei- och utbildningsområdet gemensamma områden.

Vi föreslår vidare att regeringen

... ger Myndigheten för skolutveckling och Statens historiska museer i uppdrag att i samverkan med olika berörda aktörer utveckla formerna för uppföljning och redovisning av museernas lärande via Internet. I uppdraget bör bl.a. ingå att utveckla formerna för redovisning av webbstatistik inom museisektorn.

4.3 Allmänna rekommendationer

I det följande utvecklas vad som sägs i 4.2 och här ges allmänna rekommendationer för museisektorn i stort. En ytterligare fördjupning återfinns under 5.0 "Beskrivning av enskilda faktorer".

4.3.1 Underlätta för museer så att de oavsett storlek och huvudman kan fullfölja sitt pedagogiskt uppdrag på webben. Konsultativa tjänster bör erbjudas de museer som av olika skäl ännu inte utvecklat sin webbpedagogik. Redan idag har "Museifönstret" fått en pådrivande roll genom att erbjuda avgiftsfritt stöd för de museer som så önskat. Dessa museer har fått ta del av gemensamma erfarenheter inom området och kan gradvis bygga upp egen kunskap och tekniska resurser. Genom detta stöd blir de sannolikt också bättre beställare av externa tjänster i de fall där egna resurser saknas för att producera applikationer.

4.3.2 Utarbeta strategier för långsiktig utveckling av museernas webbresurser. Webben är en "färskvare" och därför är det av bl. a. kostnadsskäl nödvändigt med långsiktighet i arbetet. Hur kan exempelvis de stora mängder material som sedan 1980-talet redan har digitaliserats bli tillgängligt i undervisningen? En strategi tillsammans med konkreta steg-för-steg-rekommendationer bör tas fram och spridas till alla museer som har intresse av eller ambitioner inom webbpedagogiken.

4.3.3 Utarbeta strategier för utbildningssektorns långsiktiga användning av museiresurserna. Som innehållsleverantör är det av stort intresse för museivärlden att få konkret information om utbildningssektorns behov. Det är därför viktigt att museer och skola slutar att prata om varandra och istället börjar prata med varandra⁶. Detta kan till en början lämpligen ske inom ramen för de uppdrag som föreslagits ovan och slutresultatet bör bli en strategi som är användbar både för museivärlden och utbildningssektorn. Denna strategi, gärna i form av en liten interaktiv handbok på webben med utrymme för dialog, revideras och utökas kontinuerligt och ska vara tillgänglig för varje museum oavsett storlek, typ och geografisk hemvist.

4.3.4 Främja mjuk infrastruktur för museiresurser på webben. Myndigheten för skolutveckling driver sedan en tid tillbaka projektet "Mjuk infrastruktur inom utbildningsområdet". I detta uppdrag ingår att utveckla ett strategiskt program för digital informationshantering inom utbildningsväsendet. Den mjuka infrastrukturen kan definieras som en koncensus om nyttjande av olika standarder för att märka, strukturera, designa, lagra och tillgängliggöra information. Museernas resurser, bland annat bilddata, betraktas som lärmaterial och därför bör en mjuk infrastruktur utformas även inom ABM-området, till gagn för skolans värld. "Museifönstret", som redan är en del av skolans mjuka infrastruktur, kan i så fall utgöra en mall och plattform.

4.3.5 Stärk de enskilda museernas kompetens vad gäller pedagogik, webb och IT. Det är viktigt att utöver de mer generella insatser som anges ovan också höja kompetensen på individnivå – och kollektivt inom arbets/enhetsgrupp – på resp. museum. Det kan ske genom riktade fortbildningsinsatser som byggs upp i samverkan mellan olika museer. En kombination av kortare fysiska möten och webbmöten bör tillämpas. Museiövergripande fortbildning har den fördelen att kolleger från olika museer som träffas under kurstiden tenderar att skapa informella nätverk i det fortsatta dagliga arbetet. Riktade insatser av detta slag kan tas fram t. ex. inom ramen för "Museifönstret".

4.3.6 Öka användningen av webben som ett lärandets verktyg. En rad åtgärder bör vidtas för att öka både museernas och skolans motivation på detta område. En faktor inom museivärlden är t. ex. att webbpedagogiken – till skillnad från en traditionell utställning – är mindre synlig och att ett webbesök – till skillnad mot ett fysiskt besök – endast registreras i serverns loggfiler. Att synliggöra de webbpedagogiska insatserna och därmed höja verksamhetens status utgör ett viktigt led i arbetet

⁶ Bergsland, Annika: "Så mötas de två: Skola och museum – en museipedagogisk diskurs" <http://dynamicweb.telia.com/www-dik-se/kultur/stipendium/2004/AnnikaBergsland.pdf>

med att stimulera museerna till fortsatta ansträngningar. En del innebär att mätmetoderna på webben standardiseras, en annan del är att på olika sätt uppmärksamma föredömliga insatser. På samma sätt handlar det om att inom skolans värld och utbildningsväsendet i stort få lärare, elever och studenter (och inte minst skolledarna som museivärlden hittills inte uppmärksammat i tillräcklig utsträckning) att inse de webbpedagogiska möjligheterna och de fördelar dessa resurser erbjuder som komplement till ordinarie verksamhet. En mindre insats kan bestå av ett rådgivande material för användning inom museivärlden: *”Så når vi skolans lärare och elever”*.

4.3.7 Sök externt samarbete och partnerskap. Det är generellt sett viktigt att museerna vidgar sina kontaktytor och inom ramen för sitt uppdrag söker externt samarbete. De enskilda lösningarna kan se mycket olika ut, allt från sponsring till regelrätt samarbete inom offentlig sektor. När det gäller webbpedagogik finns en rad intressenter t. ex. inom medie- och förlagsvärlden. En av de idag starkaste aktörerna är Utbildningsradion (UR) liksom också på nationell nivå Centrum för flexibelt lärande (CFL) och Nätuniversitetet. Regionalt och lokalt finns även andra möjligheter till samarbete av olika slag, i första hand läns- eller regionövergripande. Oavsett lösning gäller vissa allmänna regler för hur museivärlden bör hantera dessa frågor. Idag saknas ibland denna kunskap – allmänna riktlinjer kan tas fram i form av en enkel handledning.

4.3.8 Sprid kunskap om museernas webbplatser. Att sprida kunskap om museernas utbud kan ske på olika sätt, både informellt och formellt och även på marknadsmissiga villkor. Inom ramen för SHM:s webbpedagogik har t. ex. prövats annonsering i de större morgontidningarna och fackpress på samma sätt som *”Tidningens i Skolan”* arbetat sedan länge. Frågan om att nå skolans värld är emellertid komplex och inget enskilt museum kan sannolikt mäta med avgörande inbrytningar; kollektiva och samlande insatser bör göras i samverkan med representanter för utbildningsväsendet.

4.3.9 Stärk möjligheterna till kostnadseffektiv produktion och drift av lärande material. Det finns flera vägar att gå för att säkerställa kostnadseffektiva lösningar: ha egen kompetent personal, arbeta i en stödjande internmiljö, ha goda förbindelser över enhets/avdelningsgränser, vara en kunnig beställare av externa tjänster. För att uppnå detta måste webbpedagogiken organiseras på ett visst sätt och integreras i resp. museums övriga struktur. Framför allt gäller det naturligtvis att – inom detta liksom alla andra områden som beskrivits ovan – ha resp. museilednings öra, d. v. s. att verksamheten är förankrad i och stöds av museiledningen/styrelse. Utan det stödet kommer ingen utveckling att ske.

4.3.10 Handbok för museernas webbpedagogik. Idag har en rad museer insikt och kunskap om de förutsättningar som gäller för att framgångsrikt driva verksamhet inom webbpedagogiken. Den breda exempelsamlingen nedan (5.0 Beskrivning av enskilda faktorer) redovisar en del av dessa erfarenheter och utgör ett detaljerat komplement till stöd för det som beskrivits ovan. Och spridning av information av olika slag ingår som en viktig del i nästan samtliga punkter. Ett konkret förslag är därför att en museigemensam handledning produceras med arbetsnamnet *”ABC för museipedagogik på webben”*.

5.0 BESKRIVNING AV ENSKILDA FAKTORER

Nedan ges ett smakprov på de frågeställningar och utmaningar som museivärlden står inför vad gäller arbetet med webben som ett lärandets verktyg. I beskrivningen

refereras till ett flertal konkreta exempel på de svenska museernas webbplatser. Det insamlade materialet kan förhoppningsvis tjäna som underlag för fortsatt arbete.

5.1 Öka kompetensen inom webb/IT

Behovet av ökad kompetens inom webb/IT i museivärlden är stort. Därför såg "Museifönstret" det inledningsvis som en viktig uppgift att arbeta med informations-spridning för museerna. Verksamheten har varit mycket populär och dessutom kostnadsfri, vilket har gjort att den kommit många museer till del. Dock möjliggör inte "Museifönstrets" ekonomiska situation att projektet arbetar med fortbildning i den utsträckning som museerna behöver. Nedan anges ett flertal webbområden där det enskilda museet bör inhämta kompetens:

5.1.1 Användardesign och tillgänglighet. Museerna ska följa de riktlinjer som ges i standarden för tillgänglighet på webbplatser för att så många människor som möjligt ska kunna få tillgång till bl. a. museets pedagogiska resurser. Önskvärt är att webbplatsen åtminstone ska uppfylla kraven motsvarande Nivå 2 i de internationella riktlinjerna. Det handlar i huvudsak om att innehållet ska kunna läsas i alla typer av webbläsare och med olika hjälpmedel. Allt innehåll ska dessutom vara möjligt att hantera och komma åt via tangentbordet och det även utan mus. Innehållet ska också vara lätt att läsa, förstå och tolka av både människor, sökmotorer och olika slags webbläsare. Webbsidorna ska även utformas med hjälp av gedigen och välkänd teknik för att säkras inför introduktion av ny teknik i framtiden.⁷

EXEMPEL: Ungdomsstyrelsen har arbetat målmedvetet med att tillgängliggöra sin webbplats och kan tjäna som ett gott föredöme för museer som vill arbeta i denna riktning: www.ungdomsstyrelsen.se

REKOMMENDATION: Tillgänglighetsaspekterna ska på ett tidigt stadium integreras i arbetet med museets webbplats. Anpassningar i efterhand är möjliga att göra men innebär då ett större arbete.

5.1.2 Webbstatistik och trafikanalys. Museerna bör arbeta med trafikanalys av sina webbplatser som ett viktigt led i utvecklingsarbetet med den egna webbplatsen. Webbstatistiken är ett verktyg för att följa upp användningen av museets webbplats och här finns mycket värdefull information för museet. Därutöver utgör webbstatistiken också ett redovisningsunderlag.

Idag redovisar museer sina webbesök till exempelvis kulturdepartementet och andra instanser. Redovisningarna kan dock se mycket olika ut och riskerar att ge en inkorrekt bild av webbesöken. Detta beror bl. a. på att man inom kultursektorn, till skillnad från t ex tidningsbranschen, inte har en standard för redovisning av webbstatistiken. Virtuella besökare noteras visserligen i årsredovisningar m. m. men tillmäts ännu inte alls samma betydelse som fysiska besökare. Det innebär att webbesökare kan tyckas enbart orsaka kostnader vilket i sin tur kan inge betänkligheter inför fortsatta pedagogiska IT-satsningar.

På sikt vore det därför önskvärt att de virtuella besökarnas viktades mot fysiska besökare, exempelvis med en faktor 0,x, jämfört med dem som kliver över tröskeln. Därmed skulle institutionerna ges ett erkännande för sina nätsatsningar.

EXEMPEL: Historiska museet arbetar regelbundet (månadsvis och årsvis) med trafikanalys av sin webbplats och har därmed uppmärksammat svårigheterna med jämförande webbstatistik. Detta utgjorde startpunkten för "Museifönstrets" seminarium

⁷ Mer information finns att hämta på WC3:s webbplats: www.w3.org/wai

om webbstatistik som hölls på SHM i våras. Föredragen kan höras på "Museifönstrets" webbradio: <http://www.museifonstret.se/seminarier.html>

REKOMMENDATION: Museerna bör arbeta regelbundet med trafikanalys på sin webbplats. Det är därför viktigt att få till stånd en standard för jämförbar statistik inom museivärlden. På initiativ av "Museifönstret" drivs ett standardiseringsarbete inom en grupp svenska museer. Förhoppningsvis kan arbetet så småningom ligga till grund för en allmän norm.

5.1.3 Publiceringsverktyg. Webbresurser av alla slag, inklusive pedagogiskt material, kräver ständig skötsel för att hålla hög kvalitet och aktualitet. Tidigare har denna uppgift alltid vilat på en ofta ensam webbredaktör som därmed fått hög arbetsbelastning och – i takt med att webbmaterialet blivit allt mer omfattande – stundtals även har uppfattats som en "flaskhals". Därför är det bra om denna arbetsuppgift kan spridas till fler personer i en organisation än den traditionelle webbredaktören.

Ett publiceringssystem eller CMS (Content Management System) gör det möjligt att decentralisera webbarbetet och att personer utan kompetens i webbpublicering kan skapa och redigera innehållet på en webbplats. CMS har under de allra senaste åren utvecklats mycket snabbt och utgör idag ett attraktivt alternativ till traditionell HTML-kodning. Resultat kan upplevas som alltför hårt mallat men fördelarna uppväger de eventuella estetiska invändningar som kan göras. En annan nackdel med decentraliserade publiceringsverktyg kan vara att innehållet spretar och blir ojämnt eftersom materialet inte, som tidigare var fallet, passerar via en huvudredaktör. Om detta skulle uppfattas som ett problem kan rutiner för eftergranskning införas. Ett lämpligt publiceringsverktyg för museer bör innebära/medge/öka:

- tillgängligheten
- användarvänlighet
- komplexitet gällande integration av befintliga applikationer och data
- förmåga att skilja layout från innehåll
- hantering av växande webbplatser
- anpassning till funktionshinderade behov

och ge stöd för:

- hantering av flera webbplatser
- multimedialt innehåll
- integration med eventuella webbutiker
- kalendarium, utskick av nyhetsbrev och publikationer

EXEMPEL: Tekniska museet är ett museum som målmedvetet arbetat med att införa ett decentraliserande publiceringssystem i hela sin organisation. Idag arbetar en huvudredaktör med ett övergripande ansvar medan 12 redaktörer svarar för var sin del av webbplatsen och har som uppgift att samla in och publicera texter från ett flertal skribenter i museet. Alla redaktörer har genomgått en internutbildning på 1,5 dag, skrivarkurs samt användarkurs.

Fördelarna med detta upplägg är uppenbara: Alla verksamheter i museet har möjlighet att självständigt presentera sitt arbete och kommunicera med sina brukare. Det gäller t. ex. arkivet, biblioteket, samlingarna och andra. Hela webbplatsen hålls därmed ständigt uppdaterad och aktuell. En stor vinst är också att hela organisationen känner sig nöjda med webbplatsen och delaktiga i vad museet kommunicerar på webben.⁸ www.tekniskamuseet.se

REKOMMENDATION: Införskaffa ett publiceringssystem för museets webbarbete och sprid redaktionen i hela organisationen. Låt detta också utgöra grund för utvecklingen av en flexibel webbpedagogik.

⁸ Museifönstrets intervju med projektledare Anders Möllström (2003-09-16)

5.1.4 Egna produktionsresurser. Det är viktigt att museerna har tillräcklig kunskap för att kontinuerligt kunna producera egna webbresurser, inte minst för webbpedagogiska ändamål. Producenten bör både ha kännedom om museernas interna förhållanden och god känsla för mediet för att en applikation ska kunna förankras internt och på sikt bli användbar. Det gäller både innehåll, design, användargränssnitt och graden av interaktivitet.

Vad gäller webbproduktion så finns det olika nivåer att ta hänsyn till. HTML, publiceringsverktyg och bildbehandlingsprogram hör till de grundläggande produktionsverktyg som museet bör kunna hantera själv. Mer avancerad produktion, t. ex. programmering för interaktivitet, databaser och film- och ljudhantering, kan läggas ut på konsulter. Men vad som då krävs är att museets personal är tillräckligt kvalificerade beställare, d.v.s. har tillräcklig kunskap för att göra en bra upphandling både pris- och utförandemässigt.

Idealiskt är ändå att museet besitter egen kompetens för att producera olika pedagogiska webbprojekt. Anledningen till denna rekommendation är bl. a. att det alltid dyker upp frågor som man måste ta ställning till under arbetets gång. Form, innehåll, användbarhet och pedagogik är intimt förknippade med varandra i webbproduktion av det här slaget och helhetssynen i produktionen kan lätt gå förlorad om produktionen lämnas över till konsulter.

I ett inledande skede kan det vara positivt om museerna projektanställer utomstående webbproducenter och webbredaktörer för att genomföra olika digitala produktioner. I förlängningen är emellertid modellen negativ om det leder till att museets löpande webbproduktion sköts med projektanställd personal eftersom det är frågan om ett långsiktigt och fortlöpande arbete som måste utföras och integreras i hela organisationen.

Inte minst är kontinuitet viktig för att internt kunna smälta samman den traditionella museipedagogiken med webbpedagogik. Den digitala verkligheten har kommit för att stanna och det är inte sannolikt att kraven på museernas pedagogiska tjänster minskar framöver.

REKOMMENDATION: Ta kontroll över produktionsmedlen och ge utrymme för fast knuten webbpersonal som långsiktigt kan bygga upp museets webbkunskap med eller utan extern hjälp.

5.1.5 Parallellpublicering. Det är en fördel om museerna har metoder för parallellpublicering av sitt eget material så att tillgängligheten till museets produktioner ökar. Det är exempelvis tänkbart att en ljudproduktion avsedd för audio-guider i en utställning också kan läggas ut på museets webbplats och då med kompletterande bildmaterial. Likaså kan filmer som används i utställningar publiceras på webben i ett annat format. Utarbetar museet texter t. ex. till kompendier eller festskrifter kan texten även publiceras på webbplatsen. Denna form av ”cross-media” har många fördelar, inte minst ekonomiska. Samtidigt stärks det interna samarbetet mellan olika enheter/avdelningar inom museerna.

EXEMPEL: På Historiska museet kan besökaren göra en ”Birgitta-vandring” med hjälp av en så kallad audioguide. Denna tur genom Birgittas liv består av ett antal ljudspår att lyssna till vid olika stationer i utställningshallarna, en webbpedagogisk resurs som via webben kan göras tillgänglig för många fler än museets fysiska besökare. På museets webbplats har ljudspåren lagts ut kompletterade med ett bildspel gjort i Flash: <http://www.historiska.se/exhibitions/birgittavandring/birgittav.html>

REKOMMENDATION: Nyttja de möjligheter till cross-media-effekter som den digitala tekniken erbjuder. De digitala applikationer som idag produceras för att användas i fysiska utställningar – audioguides, CD, videofilmer, databaser – kan ofta konverteras för webbanvändning. Kan lätt kompletteras med enkla lärarhandledningar eller lärartips. Nyttja även det motsatta synsättet – webbapplikationer som kon-

verteras till format lämpliga för utställningshallarna. För den här typen av arbete behöver museet utarbeta egna rutiner och metoder.

5.1.6 Upphovsrätt. Upphovsrätten kan stundtals vara svår att ta till sig men huvudprincipen är att man idag inte skiljer på tryckt eller digitalt material. De sedvanliga reglerna för text, bild och ljud gäller därför även på webben på samma sätt som de alltid har gällt för museernas utställningar, förlagsverksamhet etc.

De museer som har särskilda problem med upphovsrätten när de vill producera eget webbmaterial är konstmuseer och konsthallar med samtida konst. Deras ekonomiska situation möjliggör inte friköpandet av den mängd bilder som behövs för konstpedagogiska produktioner och deras webbplatser är därför, paradoxalt nog, ofta bildfattiga.

Flera kulturinstitutioner har uppmärksammat problemen kring upphovsrätten i digitala lärsammanhang och väntar på det nya lagförslaget kring upphovsrätten som är på väg i Sverige och övriga EU.⁹

EXEMPEL: I en konstpedagogisk webbresurs från Länsmuseum Gävleborg, ”Konstmöten”, skulle bildrättigheterna ha kostat museet en större summa pengar men i detta fall blandar man samtidskonst med konstverk från äldre tider. Därmed hålls kostnaderna ändå på en rimlig nivå. Alla verken ingår dock i museets egen samling: <http://www.konstmoten.com/>

REKOMMENDATION: Museerna bör gemensamt ta fram en översiktlig redovisning av de viktigaste reglerna i samband med hanteringen av text, bild och ljud på museiwebben.

5.1.7 Utgivningsbevis. Ett utgivningsbevis för museets webbplats innebär att webbplatsen får ett grundlagsskydd för yttrandefriheten. Beviset gäller förutom för webbsidor också för tjänster inom nyhetsbevakning och on-demand-tjänster, t. ex. databaser som utnyttjas för att framställa enstaka exemplar av böcker, CD-skivor eller videokassetter.

Ett utgivningsbevis är förbundet med en personlig ansvarig utgivare och kostar 2000 kr (läs mer hos Radio- och TV-verket: <http://www.rtvv.se>). Fördelarna med ett utgivningsbevis är:

- att ansvarsfrågan klargörs – endast utgivaren av webbplatsen ansvarar och får rätt att bestämma vad som ska publiceras
- att utgivningsbeviset skyddar museet från att bli fälld enligt PUL och dess ibland komplicerade regler

EXEMPEL: Stockholms läns museum har ett utgivningsbevis för sin webbplats och ansvarig utgivare är angiven på förstasidan: <http://www.lansmuseum.a.se/>

REKOMMENDATION: Det enskilda museet bör ansöka om utgivningsbevis för sin webbplats.

5. 2 Webben som pedagogiskt verktyg

Museer bör använda moderna metoder för sitt och andras lärande. Med modernt lärande menas här olika lärförmer och IT-stöd där syftet är att nå hög kvalitet i lärandet på effektivaste sätt baserat på en metodik som så långt som möjligt bör vara elevorienterad, problembaserad och ämnesövergripande.

Museer kan nyttja olika kombinationer och t. ex. blanda webbpedagogik, lärarledda seminarier, visningar med pedagog, gruppdiskussioner över Internet, kurslitteratur,

⁹ Vems rätt? Ett seminarium arrangerat av Riksutställningar, Statens konstråd och Kulturrådet: <http://www.riksutstallningar.se/utst/220/dokument/upphov.htm>

praktik och uppsatsskrivande. De lärandes behov och museets resurser bör avgöra val av metoder.

I denna rapport diskuteras i första hand hur museernas arbete med lärande via Internet kan se ut, det som här kallas webbpedagogik.

5.2.1 Webbpedagogik och pedagogiska webbresurser. För många har ordet ”webbpedagogik” en bred innebörd. De termer som också används är ”e-lärande” och ”webbaserad utbildning”. Det kan handla om allt från interaktiva kurser uppdelade i moduler – vanligt förekommande i kompetensutvecklingen inom företagsvärlden – men också om enkla lärarhandledningar i PDF-format.

Så kan ett webbspel vara lärande och bör därför också betraktas som en webbpedagogisk produkt. Vidare kan en databas med bilder och bildtexter på Internet ha ett pedagogiskt värde, under förutsättning att dess webbgränssnitt är lätt att söka i, liksom att webbutställningar har stor pedagogisk kraft. Interaktiva verktyg, som ett webbtidningsverktyg eller en interaktiv frågesport, har också självklara platser inom webbpedagogiken.

Kort sagt, alla försök till lärande och kommunikation via Internet med museets användare definieras i detta sammanhang som webbpedagogik.

EXEMPEL: I ”Museifönstrets” lärarguide ges exempel på webbresurser från svenska museer och tips på hur man som lärare kan använda dem i undervisningen: <http://www.museifonstret.se/pdf/larare.pdf>

REKOMMENDATION: Museerna bör orientera sig om de olika typer av museipedagogisk verksamhet som förekommer på webben. Med fördjupad kunskap går det lättare att anpassa sitt material till aktuella målgrupper och därmed öka webbresursernas användbarhet.

5.2.2 Före, under och efter ett besök. Museer kan nyttja den egna webbplatsen före, under och efter ett besök: Före besöket erbjuds den lärande förberedande material på webbplatsen. Under besöket kan ”interaktiva kiosker” av olika slag hjälpa till att fördjupa besöket. Efter besöket kan museet erbjuda arbetsmaterial på sin webbplats.

EXEMPEL: Följande modell användes vid ett av de seminarier ”Museifönstret” arrangerade våren 2004. Seminariet, som hölls i Stockholm, handlade om webbstatistik för museivärlden och samlade ett 50-tal deltagare för ett halvdagsprogram med föreläsningar.

Före seminariet fick deltagarna, som förberedelsematerial, en länk till föredragen i sammanfattning. Under seminariet spelades föredragen in och publicerades dagen därefter i webbradio på ”Museifönstrets” webbplats. Efter seminariet upprättades ett diskussionsforum för deltagarna (se <http://www.museifonstret.se/seminarier.html>)

Den direkta anledningen till upplägget var att många intresserade ute i landet inte hade möjlighet att åka till Stockholm. Tack vare det redovisade upplägget fick de möjlighet att ändå ta del av innehållet. Och de deltagare som fanns på plats hade fördelen av att vara väl förberedda och efteråt kunna lyssna på föredragen en gång till och även delta i den efterföljande webbdiskussionen.

REKOMMENDATION: Museerna bör ta ett helhetsgrepp på den museipedagogiska verksamheten, införliva webben som ett lärandets verktyg, integrera den med traditionell museipedagogik och utveckla nya integrerade former inför framtiden.

5.2.3 Distansanvändare. Webben är ett utmärkt distansverktyg för de museer som har ett nationellt eller regionalt ansvar. Även museer som inte har detta ansvar har mycket att vinna på att exponera sina resurser och expertis på webben. Museerna i glesbygd känner väl till problemet med att nå ut till exempelvis skolor långt bort från

museet. Högskola och universitet är också potentiella användare inom ramen för den omfattande distansundervisning som de bedriver.

EXEMPEL: Västerbottens museum i Umeå är ett länsmuseum som tidigt uppmärksammade webbens potential för att nå ut i det vidsträckta länet. I projektet MIG (Museum I Glesbygd) har man experimenterat med olika former för lärande i glesbygd. Man kommer bl. a. fram till att webbplatsen är ett bra hjälpmedel i det regionala arbetet men att den kräver stödjande åtgärder som t. ex. fortbildning av lärare för att webbplatsens resurser ska kunna användas fullt ut.¹⁰

REKOMMENDATION: Museet bör finna metoder för att identifiera och lära känna olika typer av distansanvändare, inte minst inom högskole- och universitetsvärlden.

5.2.4 Flera målgrupper. Museerna bör tänka mer på olika målgruppers särskilda behov när man skapar pedagogiska webbresurser. Idag har museernas pedagogiska webbresurser i allmänhet inte särskilt hög tillgänglighet.

Webbresurserna är ofta baserade på skriftlig information och språket som används är inte alltid lätt att förstå. Av vana använder man yrkesspecifika termer och begrepp som inte är självklara för en utomstående. Inga stora åtgärder behövs för att göra museets webbresurser mer tillgängliga för fler målgrupper, t. ex. för SFI, barn och ungdomar, seniorer, särskolan, funktionshindrade och dyslektiker. Listan kan göras lång! Om dessa grupperns behov tillgodoses höjs webbresursernas tillgänglighet avsevärt, även för användare utan lässvårigheter.

Hur ska museerna då gå tillväga för att vända sig till fler målgrupper? Här ges några förslag:

- Komplettera museets webbmaterial med korta presentationer på lätt svenska. Det är ett tillägg som kommer många grupper till godo och pekar inte ut en särskild målgrupp.
- Komplettera museernas faktatexter med mer inslag av bild, ljud och film. Detta skulle öka tillgängligheten för fler grupper och göra webbplatsen mer lustfylld.
- Komplettera museets webbresurser med lärartips. Det är ett tillägg som inte behöver vara omfattande utan mer har karaktär av inspiration.
- Gör museets bilddatabaser mer användarvänliga så att de blir sökbara och begripliga för en genomsnittlig användare utan speciella förkunskaper. Vad som krävs är ett väl genomarbetat gränssnitt, inklusive enkel terminologi.
- Knyt en referensgrupp till museets arbete med webbpedagogik. I referensgruppen bör finnas företrädare för olika målgrupper som tipsar om gruppens behov.
- Varför inte försöka leva upp till de standarder som råder för att göra webbplatser mer tillgängliga? Denna åtgärd är av stor betydelse för olika grupperns förmåga att använda och navigera på webbplatsen.

5.2.5 Särskilda målgrupper. Ibland gör museerna riktade pedagogiska insatser på webben mot särskilda målgrupper. Det avgörande för en lyckad satsning är att museet samverkar med målgruppen och testat sitt lärokoncept på gruppen i fråga. Här nedan ges några exempel på webbresurser för och i samverkan med olika målgrupper:

Skolan. Ett nationellt projekt som bygger en digital bro mellan museivärlden och skolvärlden är "Museifönstret". De 350 lärresurserna är på olika sätt sökbara – ämne, geografisk karta, museer – och de omges av ett redaktionellt material med tips för lärare, kontinuerligt uppdaterat: <http://www.museifonstret.se>

¹⁰ Helena Forsberg och Susanna Sundström: "Museipedagogik i glesbygd", http://www.vasterbottensmuseum.se/pdf/rapport_mig.pdf

Universitet, högskola, forskning. Museernas resurser har nyttjats länge av universitetsstudenter och forskare som t. ex. föremål, kataloger och studiesamlingar. Många museer är förhållandevis vana vid denna användargrupp och vet hur deras behov ska mötas. Detta återspeglar sig på webben och det finns idag flera innehållsrika webbresurser för denna speciella målgrupp.

Ett exempel som i första hand riktar sig till forskare, studenter på universitet och yrkesfolk är Historiska museets katalogläsningssystem "Översiktsdatabasen". Databasen innehåller information om Historiska museets 33 768 inventarienummer och uppdateras fortlöpande vid ny accession. Databasen har kopplats till ett system för att läsa museets skannade kataloger i faksimil, "Katalogläsningssystemet". Systemet omfattar museets huvudkatalog och ett antal föremålskataloger. Just nu finns sammanlagt närmare 175 000 dokument, dokumentidor eller fotografier tillgängliga i systemet.

Översiktsdatabasen är framtagen för att vara ett verktyg i museets inre arbete med föremålen men gör det även möjligt för studenter, forskare och andra intresserade att via Internet på ett enkelt sätt ta del av i stort sett hela museets dokumentation av samlingarna: <http://www.historiska.se/collections/tillvaxt/>

Ett annat exempel är Historiska museets samarbete med arkeologistudenter från Södertörns högskola som skriver "grävdagbok" med hjälp av ett webbtidningsverktyg, utvecklat av museet. Studenterna publicerar artiklar och bilder från sina grävningar i Hallunda utanför Stockholm på Historiska museets webbplats:

<http://www.historiska.se/webbtidning/showpaper.asp?paper=58>

Barnfamiljerna är också på webben en viktig publik för alla museer och många har insett värdet av ett direkt tilltal. Det tydligaste exemplet är Livrustkammaren med sin "Riddarklubb". Klubben har programverksamhet, en tidning men även en egen webbplats med information och spel som vänder sig direkt till barn:

<http://www.riddarklubben.nu/intro.htm>

Även Historiska museets webbsida "Pyssel och knåp" vänder sig till barn i olika åldrar. Den uppvisar generellt mycket goda resultat i museets webbstatistik. Det tyder på att barn och föräldrar utgör en potentiellt stor användargrupp av museernas webbplatser: <http://www.historiska.se/learning/barnindex.html>

En intressant parallell som stödjer detta antagande är att lek- och läroprogrammen till hemmen har en betydande marknad i Sverige. Det gäller lekprogram för de allra minsta, spel för de mellanstora och läroprogram för de lite äldre.¹¹

De nya svenskarna. Några museer har kommit långt i sitt arbete med att försöka nå de nya svenskarna. Ett exempel är Göteborgs stadsmuseum som anställt en SFI-samordnare som organiserar SFI-studenters lärande i museimiljön. Modellen innebär ett nytänkande. Ett exempel på en webbresurs för studenter på SFI är Historiska museets studiematerial om vikingatiden. Med utgångspunkt i vikingatiden ges en historisk bakgrund till det svenska samhället och här erbjuds också språkträning och ordkunskap på ett annorlunda sätt:

<http://www.historiska.se/learning/museipedagogik/lektioner/sfi.html>

Turismen. Många människor besöker natur- och kulturhistoriska utflyktsmål i landskapet på sin fritid eller i en lärandesituation. Dessa besökare kan komma långväga ifrån men lika gärna från den nära omgivningen. Flera av dessa besöksmål hänger nära samman med museernas verksamhet. Museernas kan stödja dessa utflykter med allmän information om besöksmålen kombinerat med pedagogiska webbresurser. Ett exempel är Västerbottens museums projekt "Sevärt i Västerbottens län". Här har man

¹¹ Jan Hylén: "E-lärande som utmaning", <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/2786>

tagit tillvara de informationsskyltar som museet placerat ute i landskapet. Skyltarna har även publicerats på webbplatsen i PDF-format och utflyktsmålen har gjorts klickbara via en karta. På så sätt kan den resande ingående planera sin utflykt och läsa på redan hemma: <http://www.vasterbottensmuseum.se/>

Ett annat närbesläktat projekt är webbplatsen ”Ekomuseum Gränsland – museet utan tak och väggar”. Här kan besökaren själv utifrån en karta skapa en turistbroschyr med bilder och texter och välja utifrån de många utflyktsmålen. Övergripande information om områdets historia finns också att hämta på webbplatsen: <http://www.okomuseum-grenseland.org/Default.asp?MapID=1003&catID=1104>

Flera målgrupper samtidigt. En webbplats som samtidigt vill tillgodose flera målgruppers behov är ”Medeltidens bildvärld” på Historiska museet. Webbplatsen, som lanserades i oktober 2003, är ett nationellt digitalt uppslagsverk om medeltida kyrkonst, baserad på en omfattande databas med 19 000 fotografier. I basen beskrivs och avbildas 4 142 dopfuntar, träskulpturer, altarskåp och kalkmålningar.

Webbplatsen är en prototyp speciellt utvecklad för skolbruk. Databasen omges av en pedagogisk lärmiljö riktad mot ungdomsskolan och innehåller arbetsuppgifter för elever, lärartips och en ansenlig mängd filmade intervjuer med en präst som berättar om föremålets roll i den medeltida kyrkan.

Samtidigt utgör webbplatsen en viktig resurs för t. ex. forskare, kulturmiljövården och hembygdsintresserade. Den kvalificerade användaren kan gå direkt ned i databasen för avancerade sökningar: <http://www.historiska.se/medeltidbild>

5.2.6 Interaktivitet. För att göra museernas webbplatser mer levande är det önskvärt att de får en så hög grad av interaktivitet som möjligt. Ett sätt att åstadkomma detta – förutom genom mer resurskrävande frågelådor av olika slag – är att automatisera interaktiviteten.

EXEMPEL: ”Dåtidsorienteringen” är en interaktiv frågesport från Historiska museet som erbjuder denna typ av automatiserad interaktivitet. Målgruppen är högstadi- och gymnasieelever. Testet består av tio frågor där eleven prövar sin allmänbildning i historia. Det interaktiva testet kombineras dock på webbsidan med en utskrivbar version i formatet PDF för att frågesporten också ska kunna kopieras av läraren och användas i en datorfattig lärmiljö:

<http://www.historiska.se/learning/datidsorientering.html>

REKOMMENDATION: Museerna bör arbeta med så hög grad av interaktivitet som möjligt på sina webbplatser för att göra dem mer attraktiva och kanske lustfyllda för användaren.

5.2.7 Kvalitet. Lärande via Internet gör det möjligt att erbjuda jämn och likvärdig kvalitet. Detta är t. ex. viktigt för organisationer och företag som internutbildar sina anställda. Stora kvalitetsskillnader vad gäller lärarledd undervisning är ett välkänt fenomen eftersom olika lärare undervisar på olika sätt och med olika innehåll. Med hjälp av webbpedagogik kan man se till att åtminstone innehållet i en kurs eller visning förblir detsamma. På samma sätt kan museipedagogiken på museerna vara förbundet med ojämn kvalitet. En webbplats med rikt lärandematerial kan kompensera eventuella ojämheter om besökaren i anslutning till det fysiska besöket uppmuntras att lära mer på museets webbplats.

REKOMMENDATION: Museerna bör se till att de museipedagogiska visningar och program som bedrivs i museet har sin självklara referens på webbplatsen. Förutom att säkra kvaliteten innebär det också att de som inte har möjlighet till ett fysiskt besök kan tillgodogöra sig innehållets huvuddrag.

5.2.8 Externt samarbete. Externt webbsamarbete med andra aktörer kan gagna museerna i en rad helt olikartade situationer. Exempelvis kan man nå nya målgrupper, öka värdet på en existerande webbtjänst, minimera risker vid införandet av ny teknik eller helt enkelt bli förknippad med starka ”varumärken” av betydelse för museet.

EXEMPEL: Världskulturmuseet har samarbetat med Utbildningsradion kring programserien ”Världens fest i Sverige” för barn i åldern 10-12 år. Serien har till syfte att tillgodose barns nyfikenhet på andra kulturer. En webbplats med samma namn har producerats av UR. Världskulturmuseet bidrar med innehåll och utställningar på samma tema. Det pedagogiska mervärdet fås genom att kombinera olika medieformer under samma tema. Man använder sig av både av teve, utställningar och webb: http://www.ur.se/ur/sok/frameset_web.html?varldensfest/index.html

Ett annat exempel är webbplatsen ”Vitt oljud – Nordiskt mörker” som utvecklats och drivits av Historiska museet sedan 2001. Webbplatsen diskuterar och problematiserar innehållet i så kallad vit makt-musik. Enligt överenskommelse ska Forum för levande historia ta över webbplatsen för att webbplatsen ska leva vidare med ökat redaktionellt innehåll och fler samarbetsmöjligheter: <http://www.historiska.se/vittoljud/>

Ytterligare ett exempel är Historiska museets samarbete med Sverok (Sveriges roll- och konfliktpelsförbund). Museet ville här möta en ny målgrupp och tillgodose dess behov. Tillsammans skapade man temaplatsen ”Historiska världar”. Därmed fann museet en ny målgrupp och det diskussionsforum som finns i anknytning till webbplatsen hör idag till den mest besökta delen av museets webbplats: <http://www.historiska.se/histvarld/forum/>

REKOMMENDATION: Museerna bör pröva möjligheterna till webbsamarbete utanför museivärlden för att hitta nya kanaler och därmed försöka nå fler och i bästa fall kanske helt nya grupper.

5.2.9 Metadata och den semantiska webben. Utvecklingen i skolan kommer sannolikt leda till att en allt större del av elevernas arbete blir individuellt och i framtiden kommer förmodligen varje elev ha en egen arbetsdator med ständig tillgång till Internet. Även lärarna förväntas använda datorer i sin undervisning och den svarta tavlan kommer att ersättas med en datorprojektor som även stödjer lärarens undervisning och utgör en förebild för eleverna. Att snabbt få fram relevant lärmaterial på webben blir då viktigt.

Inom projektet ”Mjuk infrastruktur” har Myndigheten för skolutveckling tillsammans med KTH/CID därför byggt upp en plattform för samsökning av material riktat till skolan. Ett syfte är att skapa möjlighet för lärare/elev/student att enkelt hitta just den typ av digital resurs som de är ute efter.

I dessa sammanhang utgör metamärkning en viktig del, det vill säga att det finns information som beskriver informationen och som lagras på ett sådant sätt att det enkelt kan hittas av sökmotorer. Inom projektet utvecklas därför taxonomier (ordlistor) för hur en pedagogisk resurs ska beskrivas och man arbetar fram en standard för vilken information som är viktig vid sökning av läresurser.

Förenklat kan man säga man skyltar upp (metadatamärker) de virtuella motorvägarna (databaskopplingarna) för att de som söker snabbare och mer korrekt ska hitta relevant material.

REKOMMENDATION: Museerna bör metamärka webbresurserna enligt en metadatamodell anpassad för pedagogiska resurser, till exempel Dublin Core, vilket innebär en anpassning av materialet till de viktigaste arbetsmetoderna inom dagens och framtidens skolväsende.

5.2.10 Lärmoduler och standarder. Internationella standarder underlättar samarbete och ekonomisk tillväxt i alla branscher. Vid utveckling av webbaserade utbildningar och kurser talas det ofta om behovet av en standard uppbyggd kring lärmoduler (learning objects). Standarden ska underlätta ihopsättning av olika lärmoduler från olika kurser och olika producenter. Exempelvis ska en lärare själv kunna komponera en webbaserad kurs enligt de studerandes behov utifrån olika lärmoduler.

Modultänkande är av stor betydelse för internationella och nationella resurscentra med lärande innehåll som t. ex. European Schoolnet, Centrum för flexibelt lärande och Myndigheten för skolutveckling. Därför startade år 2002 det europeiska projektet "Celebrate" med syfte att utarbeta grundläggande tekniska standarder för utveckling av webbaserade kurser, nedbrytbara i lärmoduler.¹²

En standard som ofta används i kommersiella sammanhang är "SCORM". Standarden vill att varje kurs uppdelas i ett antal moduler. Modulerna kan sedan kombineras med andra moduler från andra leverantörer. Ett exempel på en modul är en PDF, en HTML-sida eller en Flash-film. SCORMs initiativtagare är amerikanska försvaret med målet att öka effektiviteten på lärande via webben. Även svenska försvaret satsar på standarden och likaså företag som Ericsson och Volvo.¹³

Frågan om standarder för lärmaterial hänger nära samman med frågan om beskrivande information i form av metadata. Kanske kan "IMS-Metadatan" vara en framkomlig väg eftersom rekommendationerna är en tillämpning på konceptet med lärmoduler?¹⁴ Den fråga som kan ställas i just detta sammanhang är vilken standard och vilka rekommendationer som går att använda när det gäller museernas pedagogiska webbresurser med målet att webbresurserna på sikt ska bli möjliga att återanvända i fler sammanhang än på museets egen webbplats?

REKOMMENDATION: Museisektorn bör gemensamt följa utvecklingen och undersöka hur museerna och övriga kulturinstitutioner ska arbeta för att framtidssäkra sitt pedagogiska material.

5.3 Marknadsföring av webbplatsen

5.3.1 Marknadsföring. Naturligtvis ska museernas webbresurser marknadsföras på sedvanligt sätt – i entréhallar och i alla trycksaker som pedagogiska program, utställningsprogram, turistfolderar och annat. Det räcker emellertid inte med att bara skriva ut adressen utan man bör även försöka att illustrera och lyfta fram olika smakprov.

Men utöver de sedvanliga kanalerna för marknadsföring, både de formella och informella vägarna, bör museerna även nyttja webben i sig och de särskilda möjligheter som Internet erbjuder. Museets webbplats och dess pedagogiska innehåll bör exempelvis kunna ingå som en naturlig del i museets utställningar med hjälp av så kallade infokiosker. Webbplatsen kan bidra till att fördjupa besöket i utställningen och skapa interaktivitet med besökaren. Besökaren kan t. ex. ges möjlighet att lämna spår efter sig i utställningen med hjälp av en digital Gästbok som publiceras både på webbplatsen och i utställningshallarna.

Museets webbplats kan också anmälas till olika mäklartjänster, särskilda webbplatser som mäklar den kunskap eller information som finns på olika institutioners och andra aktörers webbplatser. Exempel på mäklartjänster är "Museifönstret", Länkskafferiet och Kulturnät Sverige. Museets webbplats bör anmälas till så många mäklartjänster som möjligt och mäklartjänsterna bör väljas ut så att de ger maximal räckvidd vad gäller målgrupper.

¹² Projektet Celebrate: http://celebrate.eun.org/eun.org2/eun/en/index_celebrate.cfm

¹³ Hans-Erik Eriksson: "SCORM" <http://www.opentraining.se/download/artiklar/SCORM.pdf>

¹⁴ IMS-Metadatan: <http://www.imsglobal.org/metadata/index.cfm>

Museet kan också använda kommersiella tjänster som t. ex. positionering med hjälp av sökmotorer med syfte att museets webbplats ska komma högt upp i sökmotorernas listor när en användare gör en sökning som relaterar till museets ansvarsområde.

En annan väg är att integrera webben i samband med förbokning till museets pedagogiska programverksamhet som redan idag har stor omfattning på de flesta museer. Intresseanmälan görs helt enkelt via webben och i samband med detta skickas "länktips" till den beställande läraren, tips som har relevans för den visning som bokas. På så sätt uppmärksammas läraren på de pedagogiska webbresurserna. I bästa fall kan läraren också bli intresserad av att prenumerera på museets webbaserade nyhetsbrev som bl. a. bör innehålla ytterligare tips om nya pedagogiska webbresurser.

REKOMMENDATION: Museerna bör vinnlägga sig om att individuellt och kollektivt marknadsföra sina webbplatser både via traditionella kanaler och nätet. Idag erbjuder Internet en rad specifika tjänster som framöver, i takt med Internets utbyggnad, blir allt mer betydelsefulla.

6.0 REFERENSER

Som underlag för detta dokument har erfarenheterna från "Museifönstrets" första verksamhetsår använts. Särskilda samtal har också förts med företrädare för både skola och museisektorn. Nedan redovisas en del av aktiviteterna:

6.1 Seminarier och samtal

Intervju med projektledare Anders Möllström, Tekniska museet:

Museifönstrets intervju (2003-09-16) med Anders Möllström kring införandet av ett publiceringssystem i organisationen på Tekniska museet.

Ett samtal kring webbpedagogik med företrädare för museer, 2004-05-28:

Museifönstret arrangerade ett utbyte av erfarenheter kring webbpedagogik:

Anna Engquist, webbpedagog i Museifönstret

Elaine Edholm, museipedagog vid Statens Maritima Museer

Annsöfi Nygren, enhetschef för webb och datafrågor vid Stockholms länsmuseum

Liza Hermansson, museipedagog på Tekniska museet

Åsa Egeld, museipedagog på Tekniska museet

Ett samtal om museernas webbresurser med företrädare för skolan, 2004-06-02:

Museifönstret arrangerade ett utbyte av erfarenheter kring skolan och dess behov:

Björn Axel Johansson, chef för enheten Medier och kommunikation vid Historiska museet

Henrik Summanen, projektledare i Museifönstret

Anna Engquist, webbpedagog i Museifönstret

Christina Szekely, undervisningsråd vid Myndigheten för skolutveckling

Seija Eriksson, webbredaktör vid Myndigheten för skolutveckling

Eva Nordin, skolbibliotekarie på Tensta gymnasium

Museifönstrets heldagsseminarier "En webbdag för museum och skola":

Ett seminarium om Svenska museifönstret, museernas webbpedagogik och tillgänglighet på webben har hållits på följande platser:

Mölnåls museum, 2003-04-10

Arbetets museum, 2003-09-17

Västerbottens museum, 2003-10-17

Kulturen i Lund, 2003-11-19

Vasamuseet, 2004-02-11

Museifönstrets övriga seminarier:

”Design för alla” på Historiska museet, 2003-08-20

”Webbstatistik för museer” på Historiska museet, 2004-04-23

Skolseminarium för lärare, bibliotekarier och skolledare i Vimmerby, 2003-05-05

Museifönstrets presentationer och föredrag:

Museiveckan 2003

Arkivpedagogiskt forum på Riksarkivet, 2003-06-11

Lärarkväll på Tekniska Museet, 2003-08-28

Bok- och biblioteksmässan 2003

Skolforum 2003

Museipedagogiskt forum på Nordiska museet, 2003-12-04

Lärarkväll på Historiska museet, 2003-02-05

Museiveckan 2004

Medioteket, 2004-03-03

Skolbiodagen, 2004-04-02

Museifönstrets deltagande i juryarbete/strategisk utveckling:

- Juryarbete inför NODEM (Nordic Digital Excellence in Museums) 2004

- Taxonomigruppen (om mjuk infrastruktur av lärresurser) på KTH/Myndigheten för skolutveckling

- Jämförande webbstatistik – en tvärmuseal arbetsgrupp inom Museifönstret med Historiska museet, Tekniska Museet, Stockholms läns museum, Arkitekturmuseum och Statens Maritima Museer

Enskilda museer som konsulterat Museifönstret om webbpedagogik:

Tekniska museet, 2003-04-24

Medelhavsmuseet 2003-06-12

Läs mer om Museifönstrets seminarier och dess program på webben:

<http://www.museifonstret.se/seminarier.html>

6.2 Litteratur

Alexandersson, Mikael och Limberg, Louise: ”Textflytt och sökslump – informationssökning via skolbibliotek”:

<http://www.skolutveckling.se/publikationer/publ/main?uri=scam%3A%2F%2Fpubl%2F178&cmd=view>

Bergsland, Annika: ”Så mötas de två: Skola och museum – en museipedagogisk diskurs”:

<http://dynamicweb.telia.com/www-dik-se/kultur/stipendium/2004/AnnikaBergsland.pdf>

Chaib, Mohamed och Tebelius, Ulla: ”ITiS-satsningen 1999-2002 – Sammanfattningen av den nationella utvärderingen.”:

http://www.skolutveckling.se/it_i_skolan/itis/pdf/itis_slutrapport.pdf

European Commission: ”The DigiCULT Report 2002: Technological landscapes for tomorrow’s cultural economy. Unlocking the value of cultural heritage”:

<http://www.digicult.info/pages/report.php>

Forsberg, Helena och Sundström, Susanna: ”Museipedagogik i glesbygd”:

http://www.vasterbottensmuseum.se/pdf/rapport_mig.pdf

Gram, Magdalena: "ABM-samverkan mellan arkiv, bibliotek och museer"
http://www.kb.se/Sekr/Yttranden/ABM_yttrande.pdf

Hylén, Jan: "E-lärande som utmaning":
<http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/2786>

Hylén, Jan: "IT i skolan – en internationell jämförelse":
http://www.kollegiet.com/documents/pdf/IT_i_skolan_-_internationell_rapport_KK.pdf

Johansson, Björn Axel och Summanen, Henrik: "Museifönstret – en ny temaplats på Skoldatanätet" (förstudierapport):
http://www.museifonstret.se/admin/pdf/forstudie_museifonstret_hk.pdf

KB-utredningen: "KB - ett nav i kunskapssamhället", SOU 2003:129
<http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/669>

KK-stiftelsen: "IT i skolan", 2003
http://www.kks.se/assets/F3FF50E8-97E8-454C-9EF3-BAC726AFA7D7/Dokument/IT_i_skolan_52598.pdf

Kulturrådet: "Genomgång av museipedagogiska insatser", Dnr KUR 2004/740:
http://www.kulturradet.se/uploaded/document/2004/6/4/museipedagogik_rapport.pdf

Kungl. Biblioteket, Nationalmuseum, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet: ABM-samverkan: "Slutrapport från projektet Bilddatabaser och digitalisering - plattform för ABM-samverkan":
http://abm.kb.se/def_innehall.htm

Myndigheten för skolutveckling: "Strategi för IT i skolan"
http://www.skolutveckling.se/it_i_skolan/

Przybyl, Katarina: "I det virtuella utställningsrummet – en fallstudie av 5hus.nu genom dess besökare", D-opsats 2002 vid Linköpings universitet:
<http://www.ep.liu.se/exjobb/ituf/2002/ksm-d/009/>

Utbildningsdepartementet: "Alla skolor ska vara bra skolor – regeringens kvalitetsprogram för skolan":
<http://www.regeringen.se/sb/d/213/a/13671>

7.0 BILAGOR

7.1 Svenska museifönstrets samarbetsmuseer och kontaktpersoner (18 juni 2004)

Museum:	Kontaktperson:
Andréemuseet	Håkan Jorikson
Arbetets museum	Felicia Eriksson
Arkitekturmuseet	Anneli Kurttila
Armémuseum	Gundela Olsson
Bildmuseet	Helene Säfstrom
Blekinge museum	Görel Törnblom
Dalarnas museum	Eva Enmalm
Ekomuseum Bergslagen	Christina Lindeqvist

Ekomuseum Gränsland	Lars-Erik Hammar
Etnografiska museet	Karin Wäststfelt
Evolutionsmuseet	Hans Mejlon
Flygvapenmuseum	Marika Russberg
Forum för levande historia	Veronica Hejdelind
Fotevikens museum	Sven Rosborn
Fotomuseet i Osby	Sven-Olov Sundin
Göteborgs konstmuseum	Malin Gustavsson
Göteborgs maritima centrum	Gunilla Davidsson
Hallwylska museet	Heli Haapasalo
Historiska museet	Anna Engquist
Industrimuseum Gnosjö	Magnus Gustavsson
Innovatum kunskapens hus	Dejan Trajkovski
Judiska museet	Jenny Linden
Jönköpings läns museum	Maria Ridderberg
Kalmar läns museum	Birger Ohlson
Karlshamns museum	John Ryberg
Kulturen i Lund	Sebastian Goksör
Kungliga Myntkabinettet	Richard Kjellgren
Livrustkammaren	Anders Regnell
Länsmuseet Gävleborg	Björn Norberg
Länsmuseet Halmstad	Lars Nyman
Länsmuseet på Gotland	Lena Laving
Länsmuseet Västernorrland	Gunnel Nordstrand
Lödöse museum	Jan Johansson
Löfstad slott	Tova Sylvan
Marinmuseum	Fredrik Karlsson
Mentalvårdsmuseet	Marie Lennestig
Millesgården	Maria Wiberg
Moderna Museet	Lotta Sjöholm
Musikmuseet	Anne-Marie Osterberg
Mångkulturellt centrum	Ann Pettersson
Mölnåls museum	Christina Gustafsson
Nationalmuseum	Hans Öjmyr
Naturhistoriska museet	Per Lekholm
Naturhistoriska riksmuseet	Annica Roos
Nobel e-museum	Hans Mehlin
Nordiska museet	Wenke Rundberg
Norrköpings konstmuseum	Kristina Meijhammar
Observatoriemuseet	Bodil Paulsson
Piteåmuseum	Jonas Lundmark
Postmuseum	Robert Mattson
Regionmuseum Västra Götaland	Peter Nissen
Repslagarmuseet	Börje Johansson
Roslagsmuseet	Lowissa Mannerheim
Sigtuna Museer	Anders Wikström
Skokloster	Maria Perers
Stockholms läns museer	Ann-Sofi Nygren
Stockholms stadsmuseum	Cecilia Törnqvist
Strömstads Museum	Lars-Erik Hammar
Svenska Emigrantinstitutet	Benny Ask
Teknikens Hus	Staffan Rådelius
Tekniska Museet	Liza Hermansson
Terra Scaniae	Lena Sundgren-Brorsson

Tom Tits Experiment	Marie-Louise Armand
Universeum	Hannah Nyberg
Virtual Library	Katarina Przybyl
Waldemarsudde	Gigi Stenberg
Vasamuseet	Elaine Edholm
Vetenskapens Hus	Elisabet Olgart
Västerbottens museum	Britta Lundgren

7.2 Svenska museifönstrets årsredovisning 2003

Årsrapport för "Svenska museifönstret"

Björn Axel Johansson/ Henrik Summanen/ Anna Engquist

Statens historiska museum/2003-11-06

Begärd rapport angående status för "Svenska museifönstret" per den 31 oktober 2003

1.0 BAKGRUND: ■ I september 2002 inleddes arbetet med att bygga upp webbtjänsten "Svenska museifönstret", i enlighet med det förslag som våren 2002 lades fram i förstudien "Museifönstret – en ny temaplats på Skoldatanätet" (2002-04-25). ■ En körbar prototyp för webbsidan fanns färdig strax efter årsskiftet 2002/03. ■ Under museiveckan i Helsingborg i mars 2003 lanserades både webbtjänsten och projektet officiellt. ■ Förutom museernas pedagogiska webbresurser innehåller sajten ett redaktionellt material. ■ För att stärka museivärldens ansträngningar att nå ut till Sveriges skolor har olika aktiviteter genomförts inom ramen för "Museifönstret", bl. a. seminarier som riktats mot museerna i deras roll som innehållsleverantörer.

2.0 PERSONAL: ■ Under perioden 2002-09-01/12-31 arbetade Henrik Summanen med specifikationer för och extern upphandling av webbtjänsten tillsammans med en arbetsgrupp sammansatt av personer från musei- och skolvärlden. Arbetsgruppen avvecklades vid årsskiftet efter fullgjort uppdrag. ■ Från 2003-01-01 utökades personalstyrkan inom projektet med webbpedagogen Anna Engquist (deltid). ■ De två har därefter bedrivit verksamheten tillsammans, med viss uppdelning av de olika ansvarsområdena inom projektet. ■ Under hela perioden har de haft täta kontakter med Myndigheten för skolutveckling representerade av Seija Eriksson och Christina Szekely. ■ Projektets styrgrupp har bestått av Christina Szekely, Myndigheten för skolutveckling, Johanna Berg, Statens kulturråd och Björn Axel Johansson, Statens historiska museum.

3.0 WEBBSIDAN: ■ "Svenska museifönstret" utgör en plattform för kommunikation och kunskapsöverföring mellan museivärlden och den svenska ungdomsskolan. ■ Hittills har 51 museer lagt in totalt ca 300 resurser i databasen och bedömningen är att ökningen planar ut runt ca 100 museer, det vill säga det antal museer som idag har webbresurser av betydelse. ■ Webbresursernas andel förväntas öka i relation till antalet aktiva museer.

Efter den officiella releasen har sajten t. o. m. oktober genererat 445 967 "träffar", varav 9 285 är unika IP-adresser (se Bil.: 19). Enligt statistikprogrammet beräknas det totala antalet besökare till 16 110 under den sju och en halv månader långa period webbtjänsten varit öppen (2003-03-17 till 2003-11-03). Det kan noteras att perioden innefattar de skolfria sommarmånaderna då aktiviteten var mycket låg medan skolstarten innebar en mycket kraftig ökning.

Besökarna kommer till största delen från Skolutvecklingsmyndighetens webbsidor (2 463 besök). 165 besökare har kommit från Kulturnät Sverige. Även "www.svenskhistoria.nu" har genererat en del besök (137 st).

Den egenproducerade lärarguiden, som lades upp till skolstarten i slutet av augusti, har fått ett stort antal träffar och av dessa har drygt 400 personer laddat ner hela lärarguiden som pdf, vilket kan bedömas som ett bra resultat. Av statistiken framgår också att många besökare avbryter nedladdningen.

Museernas egen aktivitet på Museifönstrets "Insida", där de själva redigerar sitt material, är lågt. Log-in-sidan har haft 497 besök under perioden. Detta kan tolkas som att ganska få museer regelbundet loggar in för att lägga in nya resurser och/eller läsa de redaktionella nyheterna på "Insidan" med pedagogiska webbtips.

4.0 SEMINARIER: ■ Sedan lanseringen har "Museifönstret" arrangerat sex större seminarier riktade till Sveriges museer och ett sjunde seminarium hålls i Lund 19 november 2003. ■ Verksamheten har eftersträvat nationell täckning. ■ Seminarierna är inriktade på ämnen kring museers webbverksamhet och har dels tagit upp "Museifönstret" i sig, dels lokala projekt med inriktning på regionala förutsättningar och projekt. Seminarierna har varit mycket populära och var och ett har haft ett trettiotal besökare från ett femtontal museer (se Bil.: 1 – 10). De flesta deltagarna är från museer som kommit ganska långt med sin webb eller som är i en omstruktureringsfas.

5.0 ÖVRIG VERKSAMHET: ■ De ansvariga för "Museifönstret" bygger nu upp ett stabilt kontaktnät och en kunskapsbank kring frågor om vad som händer inom området museum-skola-webb. ■ En effekt har blivit att allt fler museer kontakter "Museifönstret" för att få hjälp i arbetet med sina webbplatser. ■ "Museifönstret" har också bistått museer som står i begrepp att lägga om sin webb eller köpa upp nya webbplatser. Bland annat har Tekniska museet, Armémuseum och Medelhavsmuseet fått direkt konsultation i olika frågor som berör tillgänglighet, webbpedagogik och upphandling. ■ Museer har i allmänhet låg beställarkompetens vad gäller IT. Därför är det viktigt att på ett tidigt stadium hjälpa till så att inte stora summor läggs ned på dålig teknik eller onödigt dyra tjänster. Det är resurser som istället kan användas till kunskapsförmedling och förbättrad webbpedagogik.

6.0 ALLMÄNNA REFLEKTIONER OCH BEDÖMNINGAR:

- (i) Den målsättning som funnits att redan fram till årsskiftet få ett 40-tal museer anslutna till "Museifönstret" har glädjande nog uppnåtts med god marginal. Att "Museifönstret" på kort tid – ett drygt halvår – lyckats få ett så stort genomslag måste betecknas som mycket positivt.
- (ii) Emellertid återstår mycket arbete eftersom "Museifönstret" ännu inte lyckats nå de museer som ännu inte betraktar webben som ett lärandets verktyg.
- (iii) Efter ett halvår kan också konstateras att det är skillnad mellan olika regioner. Vissa har stor IT-mognad och har gjort medvetna satsningar på webbprojekt medan andra knappt har börjat. En slutsats blir att "Museifönstret" under det kommande verksamhetsåret i högre utsträckning än tidigare bör anpassas till de olika regionernas förutsättningar.
- (iv) Metoden att fånga upp museer för samarbete i samband med seminarier i olika regioner har gett goda resultat. För varje seminarium har fler museer anslutits med sina skolresurser och kontaktpersoner.
- (v) Skolsidan nyttjar idag inte webbtjänsten i den utsträckning som är önskvärt. När det gäller antalet besökare bör dock hänsyn tas till det faktum att det i regel tar lång tid att

etablera webbtjänster av den här typen och att man kan förvänta sig ett genomslag hos målgruppen först om ytterligare några år.

- (vi) "Museifönstret" har på olika sätt uppmärksammats inom museivärlden. Kommande verksamhetsår bör i högre grad inriktas på dialogen med skolsidan.

7.0 FAKTA I KORTHET:

- Upphandling av Museifönstret inleddes i oktober 2002.
- Museifönstret blev publikt i mars 2003
- Hittills har 51 museer från hela landet lagt in skolresurser i "Museifönstret"
- Skolresurserna är i dagsläget ca 300 till antalet och behandlar vitt skilda ämnesområden.
- Seminarier under året 2003 (se även bilagor 1-10) :
 - 19/3 på Museiveckan i Helsingborg
 - 10/4 på Mölndals museum för museerna i västra Sverige
 - 5/5 för skolan i samarbete med Vimmerby kommun: "Vimmerby skolseminarium"
 - 20/8 på Historiska museet: "Design för alla - om tillgänglighet på webben"
 - 17/9 på Arbetets museum i Norrköping för museerna i östra Sverige
 - 17/10 på Västerbottens museum för museerna i norra Sverige
 - 19/11 på Kulturen i Lund för museer i södra Sverige
- Presentationer och mässor under år 2003:
 - Museiveckan i Helsingborg 17-19 mars
 - Arkivpedagogiskt forum på Riksarkivet 11 juni
 - Tekniska Museets lärarkväll den 28 augusti
 - Bok- och biblioteksmässan den 25-28 sept
 - Skolforum den 27-29 oktober
 - Museiinformatörernas möte i Stockholm i november
 - Museipedagogiskt forum på Nordiska museet den 4 december
- Redaktionellt material:
 - Logotyp (se Bil.: 12)
 - Pressrelease i samband med att Museifönstret blev publikt den 11 april (se Bil.: 13)
 - Återkommande nyhetstips på utsidan och insidan
 - Informationsblad för skolan och museivärlden (se Bil.: 14-15)
 - Artikel om Museifönstret i tidningen Svenska museer nr 2/03 (se Bil.: 16)
 - Lärarguide till Museifönstret, pdf på webbplatsen (se Bil.: 17)
- Statistik över webbplatsens trafik:
 - Sammanfattande statistik (se Bil.: 18)
 - Se även: <http://wwwt.historiska.se/statistik/museifonstret/>

Förteckning över samtliga bilagor:

1. Program för seminarium på Mölndals museum 10/4
2. Deltagarlista för seminarium på Mölndals museum 10/4
3. Program för "Vimmerby skolseminarium" 5/5
4. Program för seminariet "Design för alla" på Historiska museet 20/8
5. Deltagarlista för seminarium på Historiska museet 20/8
6. Program för seminarium på Arbetets museum 17/9
7. Deltagarlista för seminarium på Arbetets museum 17/9
8. Program för seminarium på Västerbottens museum 17/10
9. Deltagarlista för seminarium på Västerbottens museum 17/10
10. Samarbetande museer i Museifönstret
11. Totala antalet skolresurser i Museifönstret

12. Logotyp till Museifönstret
13. Pressmeddelande 11/4
14. Informationsblad om Museifönstret för museivärlden
15. Informationsblad om Museifönstret för skolvärlden
16. Artikel i Svenska Museer
17. Lärarguide för Museifönstret
18. Statistiken